

บทวิจารณ์หนังสือ : Book Review

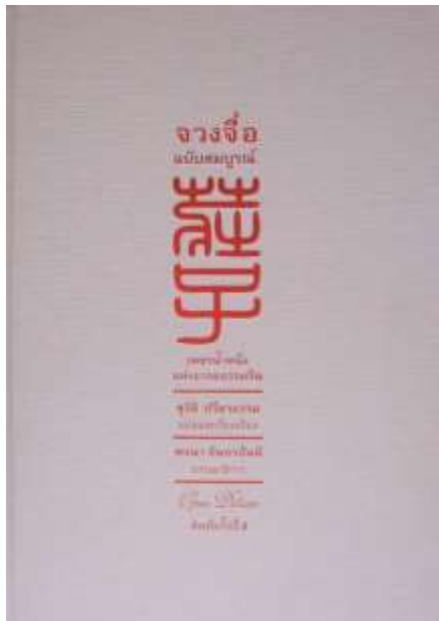
จวงจื๊อฉบับสมบูรณ์

แมชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย

MaeChee Thamatisan Pornbandalchai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

แปลและเรียบเรียงโดย : สุรติ ปริชาธรรม

ปีที่พิมพ์ : กรกฎาคม พ.ศ. 2556

จำนวนหน้า : 524 หน้า

สำนักพิมพ์ : บริษัท โอเพ่น โซไซตี้จำกัด

ISBN : 978-321-787-5

1. บทนำ

หนังสือที่จะนำมาวิจารณ์มีชื่อว่า “จวงจื๊อฉบับสมบูรณ์” เป็นงานแปลและเรียบเรียงโดย สุรติ ปริชาธรรม ซึ่งเป็นหนังสือประเภทงานวรรณกรรมทางปรัชญาและศาสนา เป็นงานแปลและเรียบเรียงจากหนังสือจวงจื๊อฉบับสมบูรณ์ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน โดยใช้ต้นฉบับจากภาษาอังกฤษ คือ The Complete Works of Chung Tzu, Translated by Burton Watson, Columbia University Press, 1968. และเป็นฉบับหลักในการแปลที่ได้เทียบเคียงกับต้นฉบับอื่นๆ ทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษ พิมพ์โดยสำนักพิมพ์บริษัท โอเพ่น โซไซตี้จำกัด ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ เดือนกันยายน พ.ศ. 2554 และ

ฉบับนี้เป็นฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 มีจำนวน 524 หน้า ซึ่งผู้แปลมีวัตถุประสงค์เพื่อการแบ่งปันเนื้อหาสาระที่ได้รับความประทับใจจากแนวคิดของจวงจื๊อสู่สังคมไทย

เนื้อหาในหนังสือจวงจื๊อได้แสดงถึงแนวคิดด้วยลีลาที่มีลักษณะเฉพาะตัวโดยการนำเสนอพัฒนาการทางภาษาที่ปรากฏผ่านรูปแบบการเขียนต่างๆ มีทั้งเรื่องเล่า เกร็ดประวัติศาสตร์ สำนวนโวหารเชิงเปรียบเทียบ การสนทนาโต้เถียงซึ่งมีนัยบ่งถึงจินตนาการทางภาษาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่อประสบการณ์การรับรู้ร่วมกันได้ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง แต่ก็ได้จำกัดว่าความเข้าใจที่มีต่อธรรมชาติของสิ่งที่ทั้งสองฝ่ายรับรู้หรือเห็นนั้นจะต้องตรงกันเสมอไป เพราะจวงจื๊อแสดงข้อคิดเห็นในเชิงถกเถียงก็เพื่อแสดงให้เห็นแนวทางของการใช้ความรู้สึกที่สัมผัสจากประสบการณ์ของผู้้นั้นมากกว่าการหาเหตุผลมาถกเถียงหาความถูกต้อง แต่ด้วยเหตุที่แนวทางการเขียนทั้งหมดจงใจให้มีลักษณะเป็นจินตนาการ จึงเป็นการยากที่จะถือได้ว่าเรื่องราวเหล่านั้นเป็นชีวิตประวัติน่าเชื่อถือ ประเด็นจึงมิได้อยู่ที่ว่าเรื่องราวที่จวงจื๊อนำเสนอนั้นน่าเชื่อถือหรือไม่ แต่สำคัญอยู่ที่ว่าบรรดาเรื่องราวเหล่านั้นได้สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงในชีวิตของชาวช่งไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดตำนานและความเชื่อทางศาสนา การถูกกดขี่ทางสังคม และการเมือง ความหดหู่สิ้นหวังซึ่งเกิดจากความอ่อนแอและความวุ่นวายภายใน ย่อมแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังทางความคิดของจวงจื๊อซึ่งเต็มไปด้วยการตั้งคำถามและการไม่ผูกพันยึดติดกับโลก แล้วอาจอธิบายได้ว่าเหตุใดแนวคิดนี้จึงแตกต่างจากสำนักคิดของขงจื๊ออย่างสิ้นเชิงที่เน้นการปกครองและแบบแผนทางสังคม

เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจในสาระสำคัญของหนังสือจวงจื๊อที่นำเสนอความกล้าซึ่งแฝงด้วยรูปแบบของจินตนาการที่อาจช่วยกระตุ้นเตือนผู้คนในสังคมวัฒนธรรมจีนให้กล้าที่จะคิดนอกกรอบ งานเขียนนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงจุดยืนบางอย่างต่อการแสวงหาความรู้ที่มีไม่เกิดจากประสบการณ์แต่เพียงอย่างเดียว ยังต้องใช้จินตนาการทางภาษาที่เป็นสื่อกลางเข้ามาร่วมพิจารณาด้วยเช่นกัน ดังนั้นงานเขียนนี้จึงเกิดขึ้นเพราะต้องการตอบโต้กฎเกณฑ์หรือกรอบแนวคิดต่อวัฒนธรรมสังคมจีนในขณะนั้นหรือไม่ อย่างไร โดยมีเนื้อหาประกอบด้วยการแบ่งเป็น 4 ส่วน รวม 33 บท คือ 1) ส่วนบทนำ พูดถึงประเด็นสำคัญที่เป็นแกนหลักคือ “จงปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากโลก” ซึ่งเป็นประเด็นหลักในการนำเสนอแนวคิดแบบจวงจื๊อ 2) ส่วนของสมุดใน คือกลุ่มบทแรก เริ่มตั้งแต่บทที่ 1 - 7 เป็นบทที่ประกอบด้วยบทสนทนา เรื่องสั้น ข้อเขียนขนาดสั้น โคลงกลอน ฯลฯ เชื่อว่าเรียบเรียงขึ้นจากบันทึกของจวงจื๊อ 3) ส่วนของสมุดนอก คือกลุ่มบทประกอบ บทที่ 8 - 22 ตั้งแต่บทที่ 8 ถึง บางส่วนของบทที่ 11 ถือว่าเป็นบทของนักคิดกลุ่มบรรพนิยม (Primitivist) ส่วนที่เหลือเป็นข้อเขียนจากสำนักจวงจื๊อ และนักคิดแบบผสมผสาน (Syncretist) 4) ส่วนของสมุดปิกนกะ คือกลุ่มบทผสมผสาน ตั้งแต่บทที่ 23 - 33 เชื่อว่าเป็นบันทึกของจวงจื๊อเอง แต่อาจสิ้นเกินไป โดยแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

2. สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

ส่วนที่ 1 ทศนะของเบอร์ตัน วัดสันและประวัติความเป็นมา

ในส่วนแรกเป็นส่วนที่เกริ่นนำของเบอร์ตัน วัดสันผู้แปลคัมภีร์จวงจื๊อจากภาษาจีนมาเป็นภาษาอังกฤษ ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของแนวคิดจวงจื๊อแล้วจึงนำเสนอประวัติเกี่ยวกับตัวจวงจื๊อซึ่งมี

เพียงข้อเท็จจริงสั้นๆ ที่ปรากฏอยู่ในสื่อจี หรือบันทึกประวัติศาสตร์ (Records of the Historian) โดยเบอร์ตัน วัตสันได้อธิบายถึงอิทธิพลที่ทำให้เกิดงานเขียนซึ่งมีลักษณะเป็นคัมภีร์กวีนิพนธ์หรือ ซื่อจิง (Book of Odes) มี “บทเพลงทั้งห้าแห่งซัง” ที่ได้กล่าวถึงตำนานของราชวงศ์ซังผู้ถูกรุกรานและบีบคั้นจากแคว้นแคว้นข้างเคียงผู้ทรงอำนาจ การสืบทอดตำนานความเชื่อทางศาสนาและการถูกกดขี่ทางสังคมการเมืองของชาวซัง จึงเป็นที่มาทางความคิดของจวงจื่อ ทั้งยังบอกถึงทัศนคติของผู้แปลอื่นๆ ที่อาจตีความถึงเรื่องราวของการอุปมาอุปไมยที่จวงจื่อนำเสนอ แนวคิดนั้นอย่างผิดๆ ก็ยังไม่อันตรายได้เท่ากับสิ่งที่ผู้นั้นพยายามจะปรับปรุงสิ่งที่ไม่อาจเข้าใจได้ให้สามารถอ่านรู้เรื่อง

นอกจากนี้ในส่วนที่หนึ่งยังได้แสดงถึงจินตนาการทางความคิดที่ได้ระบุไว้ว่า เมื่อจะกล่าวถึงนามจวงจื่อ มิได้หมายถึงปัจเจกบุคคลใดที่เรารู้จักกันในประวัติศาสตร์เป็นการเฉพาะ แต่หมายถึงจิตใจ หรือบรรดาจิตใจ ที่เผยแสดงออกมาผ่านคัมภีร์อันมีนามว่าจวงจื่อเล่มนี้โดยเฉพาะเจ็ดบทแรกของคัมภีร์ ทั้งยังแสดงถึงประวัติศาสตร์ทางความคิดของแต่ละสำนักอย่างเช่นมั่วจื่อ ชงจื่อ และสำนักนิติธรรมซึ่งยืนพื้นอยู่บนแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล ล้วนมุ่งที่การปฏิรูปทางสังคม การเมืองและจริยธรรม แต่ปรัชญาของจวงจื่อกลับโน้มนำสู่ภายในใจของมนุษย์ผู้แสวงหาสัจธรรม จวงจื่อจึงพยายามใช้ลีลาภาษาทุกรูปแบบเพื่อปลูกให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความไร้สาระของระบบคุณค่าแบบเก่าๆ มีข้อโต้แย้งและบทวิจารณ์เป็นอันมากซึ่งกล่าวถึงคัมภีร์จวงจื่อในแง่การตั้งข้อสงสัยด้วยเหตุผลสองประการ หนึ่งคือความยากที่อยู่ในภาษาและมิติทางความคิดของจวงจื่อ และสองคือการคัดลอกผิดหรือตกหล่นซึ่งไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้ในการคัดลอกคัมภีร์ที่ยากเช่นนี้

ส่วนที่ 2 รูปแบบการนำเสนอในเชิงจินตนาการ ในกลุ่มบทแกนที่เรียกว่าสมุดใน

ในส่วนที่ 2 ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการนำเสนอที่เป็นหัวใจของการเขียนโดยใช้จินตนาการทางภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งประกอบด้วยบทสนทนา เรื่องสั้น ข้อเขียนขนาดสั้นที่เชื่อว่าเรียบเรียงขึ้นจากบันทึกของจวงจื่อโดยสะท้อนให้เห็นความจริงในเชิงอุปปรัชญาที่ไม่สามารถยืนยันได้ว่า แม้เราจะไม่ได้เห็นหรือไม่สามารถสัมผัสได้ก็ไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันว่าสิ่งนั้นจะไม่ได้อยู่ จวงจื่อจึงแสดงถึงความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ที่เปิดฉากด้วยการจินตนาการให้ดำดิ่งสู่ท้องทะเลลึก แล้วโยยบินทะยานขึ้นสู่ฟ้า “ปลาใหญ่หลายพันลี้กลายร่างเป็นนกยักษ์กระพือปีกบินขึ้นสู่ฟากฟ้า ปีกของมันแผ่กว้างราวแผ่นเมฆปกคลุมฟ้า” พญานกก็มุ่งหน้าสู่ทะเลสาบสวรรค์แห่งแดนใต้ คำรำลือเกี่ยวกับปลาใหญ่และนกยักษ์นี้เข้าหูจักจั่นกับนกเขาซึ่งไม่ยอมเชื่อใน “ขนาด” ระดับนั้นจึงสนทนากันเสียงดังจ้อว่า “เมื่อเราพยายามบิน อย่างแรงเราก็บินได้แค่ต้นอ้อ หรือต้นฝาง บางครั้งเราบินไม่ถึงยอดด้วยซ้ำ มีแต่จะร่างหล่นสู่พื้นดิน แล้วนกอะไรจะสามารถไปทางได้ถึงเก้าหมื่นลี้ เป็นไปไม่ได้เลย”

ทั้งยังมีลักษณะของการแสดงข้อความในเชิงอุปมาอุปไมยเพื่อให้เข้าใจถึงสรรพสิ่งล้วนมีเหตุปัจจัยแห่งการเกิดขึ้นของมัน ไม่ควรตัดสินผู้อื่นด้วยประสบการณ์ของตนเองเพียงอย่างเดียว ดังข้อความตอนหนึ่งในบทที่ 1 ว่า “ดอกเห็ดยามเช้าจะไปรู้อะไรเกี่ยวกับเวลาพลค่ำ จักจั่นฤดูร้อนจะไปรู้อะไรเกี่ยวกับฤดูใบไม้ผลิและใบไม้ร่วง สัตว์เหล่านี้เป็นพวกอายุสั้น ตอนใต้ของแคว้นฉู่มีเต่าหมิงหลง มันมีฤดูใบไม้ผลิยาวนานถึงห้าร้อยปีและห้าร้อยปี

เป็นฤดูใบไม้ร่วง แต่ครั้งโบราณนานมาแล้ว ยังมีต้นไม้ใหญ่ชื่อ “ขุน” มีฤดูใบไม้ผลิบานถึงแปดพันปี และฤดูใบไม้ร่วงบานถึงแปดพันปี นับว่ามีอายุที่ยืนยาว กระนั้นก็ตามในสมัยของเรามีแต่เฒ่าเฒ่าจึงชื่อเท่านั้นมีชื่อเสียงอายุยืน ทุกคนพยายามเลียนแบบท่าน ช่างน่าสมเพชเสียนี้กระไร” ดังนั้นผู้มีความรู้พอจะทำงานในหน้าที่อย่างเหมาะสม มีจรรยาบรรณพอจะได้รับความนับถือจากชุมชน มีคุณธรรมพอจะเป็นที่ชื่นชมของผู้ปกครอง และมีสติปัญญาพอจนได้รับมอบหมายให้รับใช้แผ่นดิน คนเหล่านี้ต่างหยิ่งผยองเช่นเดียวกับสัตว์ตัวน้อยเหล่านี้

จะเห็นได้ว่าแนวคิดจวงจื่อในช่วงกลุ่มบทแก่นั้นอาจมิได้หมายใจให้เข้าใจถึงสิ่งที่พรรณาตรงตามตัวอักษร แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจินตนาการให้เห็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาความรู้ด้วยการมองสิ่งที่อยู่ภายนอกจากประสบการณ์ซึ่งตนไม่อาจรับรู้ได้ ในแง่ของการอุปมาอุปไมยเพื่อให้เห็นความแตกต่างที่ดูน่าเหลือเชื่อจากการประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง ก็ยังมีอาจตัดสินได้ว่าสิ่งเหล่านั้นไม่มีอยู่ เพียงเพราะการยืนยันจากประสบการณ์ของเรา โดยการไม่ใช้มาตรฐานแห่งชีวิตของตนเพียงประการเดียวเป็นเครื่องตัดสินทุกสิ่งบนโลก คำตัดสินทุกอย่างล้วนเป็นสัมพัทธ์มิใช่เกณฑ์แบบสมบูรณ์ตายตัว จวงจื่อจึงหันมาใช้วิธีการเชิงวรรณคดี เพื่อแสดงข้อคิดทางปรัชญาของตน รวากับบ่งแสดงจินตนาการและปัญญาของผู้ร่วมแสวงหา มิใช่การเรียกร้องแต่กระบวนวิธีคิดเชิงตรรกะของมนุษย์เท่านั้น

ส่วนที่ 3 ส่วนของการพัฒนาการแนวคิดที่ถูกผสมผสานกับแนวคิดอื่นที่เรียกว่ากลุ่มบทประกอบหรือสมุดนอก

ในส่วนที่สาม เป็นพัฒนาการที่เริ่มมีสำนวนโวหารและการใช้ศัพท์ทางปรัชญา เริ่มตั้งแต่บทที่ 8 – 22 โดยมีบทที่ 8 - 11 ซึ่งมีสำนวนข้อความที่ใกล้เคียงกับคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงของเหลาจื่อ จึงเป็นข้อสันนิษฐานว่าเป็นความพยายามของผู้นิพนธ์ที่อยู่ในสายของผู้นิยม “เหลาจื่อ” ในสำนักเต๋าย่อมจะผสมผสานกลิ่นปรัชญาของจวงจื่อและเหลาจื่อเข้าด้วยกัน บัณฑิตเหล่านี้ค่อนข้างยืนกรานทัศนคติทางประวัติศาสตร์ของตน ซึ่งเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ล้วนตกต่ำถดถอยลงจากความเรียบง่ายแต่โบราณกาล แน่แน่นอนว่าเป็นทัศนคติอันเด่นล้ำของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ทั้งยังดำเนินสิ่งประดิษฐ์ทั้งหลาย แล้ววิพากษ์วิจารณ์อารยธรรมทั้งหมดของมนุษย์ ด้วยอาการอันเกรี้ยวกราดขุ่นเคือง จึงมีความแตกต่างจากที่ปรากฏในสมุดใน

ในเนื้อความส่วนอื่นๆ ดังเช่นส่วนท้ายของบทที่ 11 ดังข้อความว่า “สิ่งที่ต่ำต้อยแต่ยังต้องใช้สอยนั้น คือ “สิ่ง” สิ่งต่ำต้อยแต่ยังต้องพึ่งพานั้นคือประชาชน สิ่งที่น่าเบื่อหน่ายแต่ยังต้องกระทำนั้น คือกิจการงาน สิ่งที่ไม่ดีแต่ยังต้องประกาศใช้นั้น คือกฎหมาย สิ่งที่ไม่เห็นทางแต่ยังต้องยึดถือ นั้น คือ ครรลองธรรม สิ่งที่น่าเบื่อหน่ายแต่ยังต้องแผ่กว้างนั้น คือมนุสสธรรม สิ่งที่ดีแต่ยังปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่า นั้น คือพิธีกรรม สิ่งที่เหมาะสมแต่ยังต้องเพิ่มพูนนั้น คือคุณธรรม สิ่งที่เป็นหนึ่งแต่ยังต้องปรับเปลี่ยนนั้น คือเต๋า สิ่งที่สูงส่งแต่ยังต้องนำสู่การปฏิบัติ นั้น คือ ฟ้า” ผู้ซึ่งไม่เข้าใจแจ่มแจ้งในหนทางแห่งฟ้า ก็ไม่อาจบรรลุถึงคุณธรรมอันบริสุทธิ์ ผู้ซึ่งไม่อาจหยั่งถึงเต๋า ก็ไม่อาจพบหนทางที่ถูกต้อง ผู้ซึ่งไม่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเต๋า นับว่าน่าเศร้ายิ่งนัก

จะเห็นได้ว่าในส่วนท้ายของบทที่ 11 ดูเหมือนว่าจะพยายามเชื่อมโยงอุดมคติแบบเต๋า ขงจื๊อ มั้วจื่อ และสำนักนิติธรรมเข้าด้วยกันให้เป็นระบบคุณค่าแบบเบ็ดเสร็จ อันเป็นวิธีผสมผสานกลมกลืนแนวปรัชญาที่แตกต่างกันซึ่งเป็นหลักปฏิบัติสามัญในสมัยราชวงศ์ฉินและต้นราชวงศ์ฮั่น เพราะมีร่องรอยของการยึดถือขนบธรรมเนียม จริยธรรมคุณธรรมที่นำไปสู่ความเข้มงวดในการควบคุมความประพฤติของประชาชนด้วยการบังคับใช้กฎหมาย ในส่วนนี้จึงมีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มบทในอย่างสิ้นเชิง

ส่วนที่ 4 ประเด็นข้อสงสัยที่ถูกผสมผสานกับแนวคิดแบบหยางจูและบทเบ็ดเตล็ดต่างๆ

ในส่วนที่ 4 ได้กล่าวถึงข้อสงสัยที่ถูกผสมผสานขึ้นโดยเชื่อว่าบางส่วนก็เป็นบันทึกของจวงจื่อเอง แต่สันนิษฐานไปถึงไม่ถูกรวมไว้ในกลุ่มบทแกน หรือสมุดใน ในส่วนนี้จึงเรียกสมุดปกิณกะ คือกลุ่มบทผสมผสาน ตั้งแต่บทที่ 23 – 33 ซึ่งมีบทที่ 28 – 31 เป็นส่วนที่ถูกตั้งข้อสงสัยมาเป็นเวลานาน ทั้งในส่วนของเนื้อหาและภาษา โดยเฉพาะบทที่ 30 เรื่องกระบี่สามเล่มเป็นที่น่าสงสัยเป็นพิเศษ เพราะไม่มีทั้งอรรถาธิบายของกัวเซียงและไม่เกี่ยวข้องกับปรัชญาในจวงจื่อ ทั้งสี่บทนี้แม้จะขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แต่ก็มีความสำคัญในการศึกษาวรรณคดีจีน ด้วยฝีมือในการบรรยายเรื่องเล่าขานได้อย่างวิจิตรพิสดาร โดยเฉพาะบทที่ 29 ดังข้อความในบางตอนที่กล่าวถึงขงจื๊อว่า

“ขงจื๊อกล่าวสรรเสริญคุณธรรมสามประการของมหาโจรจื๊อที่ว่า การได้เติบโตมีร่างกายสูงใหญ่ รูปลักษณ์สง่างามมีผู้ใดเทียม ทุกผู้คนไม่ว่าหนุ่มหรือแก่สูงศักดิ์หรือต่ำต้อย ล้วนชื่นชม นี่คือคุณธรรมอันสูงสุด การมีปัญญาอันชาญฉลาดรอบรู้ทั่วฟ้าดินสามารถอธิบายทุกเรื่องราวด้วยโวหารอันจับใจ นี่คือคุณธรรมระดับกลาง ความกล้าหาญดุ้นเด็ดเดี่ยวและนางแห่งช่องสุ่มเหล่าสมุนห้อมล้อมมากมาย เป็นคุณธรรมระดับต่ำที่สุด ใครก็ตามที่มีคุณธรรมเหล่านี้แม้เพียงประการเดียว ก็ทรงค่าพอที่จะผินหน้าสู่ทิศใต้ และเรียกขานตัวเองเป็น “เอกา” เพื่อโน้มน้าวมหาโจรให้ปลดอาวุธแล้วหันมาทำนุบำรุงพื้น้องวงศาอาณาเขต แล้วเข้าพิธีร่วมบวงสรวงบรรพบุรุษ นี่คือการกระทำเยี่ยงปราชญ์ เป็นวิญญูชนผู้ทรงปัญญาและเป็นที่ปรารถนาของโลก” จากข้อความที่กล่าวมาแล้วข้างต้นตรงที่แนะนำให้เข้าร่วมพิธีบวงสรวงที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกับบุคลิกของจวงจื่อที่ท่านได้ปฏิเสธขนบธรรมเนียมและจารีต ส่วนในบทที่ 33 อันเป็นบทสุดท้ายของคัมภีร์จวงจื่อ กลับมีความแตกต่างไปจากบทอื่นๆ บท “ไต้หล้า” นี่เป็นการสำรวจโลกของปรัชญาจีนปลายราชวงศ์โจว บรรยายถึงปราชญ์เจ้าสำนักคนสำคัญๆ และสำนักคิดต่างๆ รวมถึงจวงจื่อด้วย นี่เป็นบทบรรยายถึงสำนักปรัชญาจีนอันเก่าแก่ที่สุดเท่าที่เคยมีมา ซึ่งมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษาแนวคิดของจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมันมีข้อมูลเกี่ยวกับปราชญ์นักคิดซึ่งงานนิพนธ์ได้สาบสูญไปแล้ว

จากเนื้อความในบทนี้จึงเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนผ่านระหว่างเรื่องราวทางปรัชญาล้วนๆ ของยุคแรกที่เป็นบทสนทนาสั้นๆ ดังที่อาจพบได้ในสมุดในบ้าง ซึ่งปราศจากคำพรรณนาหรือมีอยู่เพียงเล็กน้อยกับตำนาน “เรื่องเล่าขาน” เติมรูปแบบของช่วงกาลภายหลัง หากลองวินิจฉัยดูช่วงเวลาของผลงานเหล่านี้ สุริติ ปรัชชาธรรม

คาดเดาว่าน่าจะอยู่ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตอนต้น ด้วยเหตุที่มันมีรูปแบบสำนวนภาษาคลายคลึงกับ “Diviners of Lucky Day” อันเป็นบทหนึ่งที่อยู่ในสื่อจี จึงอาจจัดมันอยู่ในประวัติพัฒนาการของวรรณคดีจีนได้อย่างเต็มภาคภูมิ

๓. บทวิจารณ์

สำหรับหนังสือจวงจื๊อนั้นถูกนำเสนอสู่สังคมไทยประมาณ 36 ปีมาแล้ว โดยชาวไทยอาจคุ้นเคยชื่อของจอมปราษฎน์ในชื่อ “จางจื๊อ” ซึ่งมีงานแปลในฉบับภาษาไทยได้แก่ มนุษย์ที่แท้ : มรรควิถีของจางจื๊อ แปลและเรียบเรียงโดย ส.ศิริรักษ์ ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2518, มรรควิถีของจางจื๊อ : ก้าวอย่างบนทางคู่ โดยมานพ อุดมเดช ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2526 เป็นฉบับแปล “สมุดใน” เจ็ดบทแรกที่เป็นงานเขียนของจวงจื๊อโดยตรงจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ, คัมภีร์เต๋าของจวงจื๊อ แปลและเรียบเรียงโดย ปกรณ์ ลิ้มปณฺสรณ์ ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2540 เป็นฉบับแปล “สมุดใน” เจ็ดบทแรกที่แปลโดยตรงจากต้นฉบับภาษาจีน, เต๋าคืออะไร โดยโชติช่วง นาดอน ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2543 ซึ่งแปลจากหนังสือจวงจื๊อฉบับภาษาจีนเฉพาะบทที่ 22, จวงจื๊อจอมปราษฎน์ โดยบุศศักดิ์ แสงระวี ซึ่งเป็นต้นฉบับการ์ตูนของจีน

ผู้วิจารณ์ได้เลือกใช้เปรียบเทียบจากข้อความของหนังสือจวงจื๊อ ในฉบับแปลโดยสุวรรณา สถาอานันท์ ชื่อว่ากระแสธารปรัชญาจีน : ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2556 เพราะแปลจากคัมภีร์จวงจื๊อโดยใช้ต้นฉบับภาษาอังกฤษของ Burton Watson เป็นหลัก ซึ่งเป็นต้นฉบับเดียวกันที่สุรติ ปรีชาธรรมได้ใช้แปลและเรียบเรียง เป็นสำนวนที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ เพราะให้เหตุผลว่าเป็นต้นแบบภาษาอังกฤษที่มีการแปลมาเป็นไทยที่พบมากที่สุดขณะนี้ คือแปลโดยสุวรรณา สถาอานันท์ และฉบับที่แปลและเรียบเรียงโดยสุรติ ปรีชาธรรม สำหรับหนังสือจวงจื๊อฉบับสมบูรณ์นี้ ผู้วิจารณ์ได้แบ่งประเด็นในการวิจารณ์มี 2 ประเด็น สำหรับการวิจารณ์ คือ 1) รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่ใช้ในการแปลและเรียบเรียง 2) ประเด็นเนื้อหา ดังนี้

1) รูปแบบการนำเสนอที่ใช้ในการแปลและเรียบเรียง

คัมภีร์จวงจื๊อฉบับสมบูรณ์นี้เป็นหนังสือที่นำเสนอประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางความคิดได้ถ่ายทอดเป็นงานวรรณกรรมทางภาษาซึ่งประกอบด้วยบทสนทนา เรื่องสั้น ข้อเขียนขนาดสั้น โคลงกลอน มีรูปแบบการนำเสนอในประเด็นที่เป็นความรู้หลักอยู่ 3 ประการ คือ 1) เชิงอภิปรายว่าความจริงคืออะไร 2) เชิงตรรกวิทยา แต่ว่าในส่วนของการหาเหตุผลนี้มีรูปแบบการนำเสนอข้อถกเถียงที่มีโต้แย้งเพื่อหาความถูกต้องแต่อย่างไร แต่เป็นการนำเสนอรูปแบบของการโต้แย้งเพื่อสะท้อนให้เห็นข้อยืนยันทันทีอย่างของประสบการณ์ที่แตกต่างกันว่าไม่อาจตัดสินได้จากใครคนใดคนหนึ่งหรือทั้งผู้พูดและผู้ฟัง และ 3) ญาณวิทยาที่ไม่ทิ้งเรื่องการแสวงหาความรู้ในระดับประสบการณ์ร่วมที่รับรู้ได้ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง แต่จวงจื๊อไม่ได้จบอยู่ที่การรู้ข้อเท็จจริงแห่งประสบการณ์เท่านั้น ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการนำเสนอที่เป็นหัวใจของการเขียนโดยใช้จินตนาการทางภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้อ่านกล้าคิดนอกเหนือจากระบบความคิดแบบเดิมๆ ด้วยการไม่

ยึดติดกับแบบแผนและการตั้งคำถามกับสิ่งเก่าๆ เป็นสิ่งที่เฝ้าฝันสำหรับยุคสมัยอันสับสนวุ่นวาย มาตรฐานทางศีลธรรมแบบเดิมดูเหมือนว่าจะใช้การไม่ได้แล้ว จึงมีนัยยะที่บ่งถึงอารยบุคคลผู้อาจอยู่เหนือพ้นจากการของโลกและท่องเที่ยวไปในอาณาจักรที่อยู่เหนือชีวิตและความตาย

ในส่วนของผู้แปลและเรียบเรียงคำกวีจวงจื่อ โดยสุรติ ปรีชาธรรมนั้น ได้ใช้การสะกดคำหรือคำศัพท์ที่ใช้ถ่ายทอดเสียงแบบภาษาจีนกลางเป็นหลักด้วยอักษรวิธีแบบไทย ดังชื่อและคำบางกลุ่มที่ชาวไทยคุ้นเคยจึงมีหน้าตาการเขียนและเสียงอ่านผิดแผกไป อาทิเช่น จางจื่อเป็นจวงจื่อ จักพรรดิเหลือเป็นหวงตี้ ขงจื่อเป็นขงจื่อ ฮวงโหหรือแม่น้ำเหลืองเป็นหวงเหอ หยิน – หยางเป็นอิน-หยัง เป็นต้น รูปแบบการเขียนและภาษาที่ใช้จึงมีลักษณะของการถ่ายทอดแบบคำต่อคำ ซึ่งตรงกับทฤษฎีเรื่องเล่าแบบประสบการณ์ที่ถูกถ่ายทอดอย่างตรงไปตรงมาของเพลโต หากจะกล่าวว่างานแปลชิ้นนี้ยังเน้นการถ่ายทอดคำในเชิงวิชาการมากกว่าจะการสื่อให้ผู้อ่านได้รับอารมณ์สททางวรรณกรรมเหมือนอย่างงานแปลโดยสุวรรณา สถาอานันท์ ที่มีรูปแบบของการใช้ศัพท์สื่อให้เห็นภาพตามบริบทของสังคมไทย ทำให้ผู้วิจัยมีจินตนาการร่วมด้วยเมื่อได้อ่านแปลงานของสุวรรณา

ในส่วนของผู้แปลและเรียบเรียงโดยสุรติ จึงยังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าเพื่อการแบ่งปันเนื้อหาสาระที่ได้รับความประทับใจจากแนวคิดของจวงจื่อสู่สังคมไทย เพราะยังมีรูปแบบการนำเสนอศัพท์บางคำอย่างเช่น ต้นอีและต้นฝาง อาจทำให้คนไทยบางคนที่ได้อ่านแล้วยังนึกภาพไม่ออกหรืออาจไม่เข้าใจว่ามันมีลักษณะอย่างไรและสูงต่ำเพียงไร ในขณะที่งานแปลของสุวรรณา สถาอานันท์ได้ใช้ต้นมะม่วงและจำปีแทนต้นอีและต้นฝางที่ปรากฏในงานแปลเล่มนี้ ซึ่งมาจากภาษาอังกฤษที่ว่า elm และต้น sapanwood เพื่อสื่อความหมายแก่ผู้อ่านชาวไทย ซึ่งอาจนึกภาพของต้นไม้ได้ว่ามีลักษณะที่สูงต่ำเช่นไร ดังนั้น กรณีการใช้ภาษาในงานแปลของสุวรรณา จึงตอบโจทย์และทำให้สามารถเข้าใจได้ง่ายกว่า ด้วยการอาศัยบริบทที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นหลัก

2) ประเด็นเนื้อหา

มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าประสบการณ์ที่ถูกถ่ายทอดด้วยการใช้ภาษาทางจินตนาการเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อสะท้อนให้ความจริงรอบๆ กาย แล้วเสนอแนวคิดแสดงข้อยืนยันบางอย่างที่ขัดแย้งต่อความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ในสังคมวัฒนธรรมจีน โดยอาศัยจินตนาการยกตัวอย่างเทียบเคียงกับสัตว์บ้าง ต้นไม้บ้าง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจแล้วแสดงถึงการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยจินตนาการอย่างลุ่มลึก และยังมีข้อความบางตอนอย่างในบทที่ 17 ที่เป็นตัวอย่างของการแสดงข้อคิดเห็นเพื่อยืนยันผ่านประสบการณ์การรับรู้ร่วมกันได้ระหว่างจวงจื่อกับฮูยจื่อที่เห็นพฤติกรรมของปลาที่กำลังแหวกว่ายน้ำอยู่ แล้วจวงจื่อบอกว่า “นี่เป็นสิ่งที่ปลาชอบ”

การที่จวงจื่อบอกว่าปลาชอบอะไร จากการยืนอยู่ริมฝั่งน้ำด้วยกันกับฮูยจื่อและเห็นพฤติกรรมของปลาถือว่าอยู่ในขอบเขตประสบการณ์ที่ทั้ง 2 ท่านรับรู้ร่วมกันได้ แต่การจะบอกว่าปลาชอบอะไรบนฐานที่เราไม่ได้เป็นปลานั้นเกินเลยจากประสบการณ์ที่เราจะตอบได้เช่นกัน จากข้อพิพาทนี้การเล่าผ่านประสบการณ์นั้นจึงมีสิ่งที่จวงจื่อใช้เพื่อหาข้อสรุปในการเล่าเรื่องซึ่งมีการรับรู้ร่วมกัน และมีการเข้าใจต่อประสบการณ์อันเดียวกันนั้น เช่น

กรณีของปลาที่เราเห็นปลาแหวกว่ายอยู่ แม้เราไม่ได้เป็นปลา และไม่ได้รู้สีกว่าท่านเป็นเรา หรือเราเป็นท่าน แต่เราต่างรับรู้ได้จากประสบการณ์ที่เห็นนั้นได้เช่นกัน เพียงแต่จะถ่ายทอดสิ่งที่เห็นหรือรับรู้ออกมาอย่างไรเท่านั้น อาจจะตรงกันหรือไม่ตรงกันก็ได้ แต่ให้ถือว่าเรามีประสบการณ์ร่วมกันได้ หรือมีการรับรู้ร่วมกัน แต่ความเข้าใจนั้นก็เป็นเรื่องราวที่เราอาจไม่ต้องขยายต่อให้เกิดความยุ่งยากใจ จวงจื๋อมองว่าการเล่าเรื่องเพียงเท่านี้มิได้สร้างความรู้แต่อย่างใด การรู้ตามข้อเท็จจริงแล้วยังยักยอกบลบแค้นที่รู้เท่านั้น ซ้ำยังอาจทำให้เราจมอยู่กับแค่ประสบการณ์ส่วนตัว จวงจื๋อจึงมองว่าการใช้จินตนาการร่วมด้วยเป็นวิสัยของคนฉลาดในการใช้ชีวิต ดังนั้นเจตนาในการ สื่อสาร ประโยค และความหมายในการสื่อสารไม่จำเป็นต้องถูกทั้งหมด แต่มีบางส่วนถูกเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างก็เพียงพอ

สรุปความและข้อแนะนำ

คัมภีร์จวงจื๋อได้ขยายให้เห็นถึงความสำคัญในการใช้จินตนาการทางความคิดเพื่อริเริ่มสู่การแสวงหาความรู้ที่แท้จริง จวงจื๋อจึงเลือกที่จะใช้การเล่าเรื่องผ่านจินตนาการเพื่อให้สะท้อนต่อการรับรู้และเสนอข้อยืนยันบางอย่างที่ชวนให้เกิดความรู้สึกต่อเรื่องเล่านั้นถือเป็นการขยายให้เห็นรูปแบบของภาษาที่สร้างจินตนาการทางความรู้สึกซึ่งสามารถสัมผัสได้ กล่าวคือจินตนาการนั้นมีภาษาเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้มนุษย์เข้าใจความจริงรอบๆ ภายได้ การแสวงหาความรู้ในแง่ของจินตนาการนั้นจึงมีข้อดีตรงที่ทำให้มนุษย์กล้าที่จะคิดริเริ่มเพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งที่ดี มิใช่จินตนาการแบบเพ้อฝันหรือหลอกลวงอย่างที่เราเข้าใจ

สุดท้ายผู้วิจารณ์เห็นว่าคัมภีร์จวงจื๋อฉบับสมบูรณ์เล่มนี้ยังมีประโยชน์ในแง่ของการศึกษางานวรรณกรรมที่สื่อถึงประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางแนวคิดทางปรัชญาของจีนโบราณ ทั้งยังได้เข้าใจถึงจินตนาการทางภาษา และหากต้องการค้นคว้าในแง่ของงานวิชาการซึ่งมีการถ่ายทอดภาษาแบบตรงไปตรงมาก็ควรศึกษาจากฉบับนี้ซึ่งแปลโดยสุรติ ปรีชาธรรม แต่หากผู้อ่านต้องการอรรถสททางวรรณคดีอ่านแล้วเข้าใจภาพไปตามจินตนาการที่ต้องสื่อนั้นก็แนะนำให้อ่านฉบับแปลของสุวรรณ สภาอานันท์

References

- Preechatham, S. (2013). *The Complete Works of Chung Tzu*. (2nd ed). Bangkok: Open Books.
- Satha-arnan, S. (2013). *Chinese current philosophy: arguments about natural power and tradition*. (4th ed). Bangkok: Chulalongkorn University Press.